

Przemysław Drzewiecki

RODZAJ *PITHYA* FUCKEL W POLSCE I NOWE DANE DOTYCZĄCE WYSTĘPOWANIA *PITHYA CUPRESSINA* (BATSCH) FUCKEL

The genus *Pithya* Fuckel in Poland and new data on the occurrence of *Pithya cupressina* (Batsch) Fuckel

Rodzaj *Pithya* Fuckel (*Sarcoscyphaceae*, *Pezizales*, *Ascomycota*, *Fungi*) w Polsce reprezentują dwa rzadko notowane gatunki: *Pithya vulgaris* Fuckel oraz *Pithya cupressina* (Batsch) Fuckel. Potwierdzone jest ich występowanie w Europie i Ameryce Północnej (Kirk 2017). Morfologia owocników tych grzybów jest bardzo podobna. Charakteryzują się żółtymi, żółtopomarańczowymi, do czerwonych (gdy podeschnięte) – owocnikami typu apotecjum o wyraźnie spłaszczonym hymenium. W zależności od wieku i sposobu wyrastania na substracie, owocniki są niemal siedzące lub z krótkim i szerokim trzoneczkiem. Według literatury występują na martwych igłach i gałązkach niektórych przedstawicieli klasy iglastych. Wobec braku dowodów na to, że grzyby te są sprawcami zamierania roślin, opierając się na dotychczasowym stanie wiedzy należy uznać, iż są saprotrofami (Dennis 1978, Breitenbach i Kränzlin 1984).

Uwzględniając wyżej wymienione podobieństwa nic dziwnego, że odrębność obu taksonów bywa dyskutowana. Tym niemniej, szereg dobrze udokumentowanych cech różniących omawiane gatunki zdaje się przemawiać za tezą, iż mamy tu do czynienia ze *species diversae* (Benkert 2008). Po pierwsze, zauważyć należy zasadniczą różnicę w zakresie zależności troficznych. *P. vulgaris* preferuje martwe gałązki, zwłaszcza korę, rzadziej igły drzew z rodziny sosnowatych *Pinaceae* (Spoonner 2002, Kristiansen 2010). Gatunek notowano m.in. na: *Abies alba*, *A. cilicica*, *Cedrus libani*, *Picea abies* i *Pinus sylvestris* (Dogan i Isiloglu 2002, Kujawa i Gierczyk 2011, Kunca 2015). Dominującym substratem *P. cupressina* są natomiast martwe gałązki (zwłaszcza igły) drzew i krzewów z rodziny cyprysowatych *Cupressaceae* (Spoonner 2002, Kristiansen 2010). Po wtóre, wskazuje się na zasadnicze różnice w zakresie makromorfologii: apotecja *P. vulgaris* osiągają średnicę 10-15 mm, natomiast dojrzałe owocniki *P. cupressina* zaledwie 2-5 mm (Kristiansen 2010). Wreszcie nie bez znaczenia jest także rozbieżność mikromorfologiczna w odniesieniu do średnicy kulistych zarodników obu gatunków. U *P. vulgaris* mierzą one 12-15 μm , a u *P. cupressina* przeciętnie 10-12 μm (Kristiansen 2010). Różnice widoczne są też w budowie parafiz, które u pierwszego z wymienionych gatunków są zwykle rozgałęzione, nieregularnie rozszerzone, czasami z płatowatymi wierzchołkami. Ich szerokość waha się w granicach 4-6,5 μm . Parafizy *P. cupressina* są węższe 3-3,5 (czasami) do 4 μm , przeważnie regularne i rzadko bywają rozgałęzione (Spoonner 2002). Stadium konidialne zaobserwowano jedynie w przypadku *P. cupressina*. Anamorfą tego gatunku jest *Molliardiomyces cupressina* (Paden 1984).

Jak dotąd *P. vulgaris* odnotowano w Polsce dwukrotnie:

- w roku 1902 w okolicach Międzyrzecza Podlaskiego przez B. Eichlera (Chmiel 2006),
- w 2009 roku (*leg.* G. Domian, *det.* T. Ślusarczyk) w Puszczy Bukowej na terenie powiatu gryfińskiego (Kujawa i Gierczyk 2011).

Drugi z omawianych gatunków, a mianowicie *P. cupressina*, nie jest uwzględniony na „Krytycznej liście wielkoowocnikowych grzybów workowych Polski” (Chmiel 2006). Tymcza-

sem według danych udostępnianych przez Global Biodiversity Information Facility gatunek ten był znaleziony przez P. Vogela w 1904 r. na terenie szkółki drzew w Dąbroszynie k/Gozowa Wlkp. (GBIF 2016).

Pierwsze współczesne stanowisko *P. cupressina* zostało znalezione 20.12.2016 roku (*leg. et det.* Przemysław Drzewiecki) w miejscowości Mochle, powiat bydgoski, (ATPOL CC-15) w około 30-letnim nasadzeniu o charakterze parkowym (fot. 1, 2). Wcześniej teren ten przez wiele lat był użytkowany jako sad jabłoniowy. Owocniki *P. cupressina* stwierdzono na niewiel-

Fot.1. Owocniki paterki jałowcowej *Pithya cupressina* *in situ*. Z prawej strony na zdjęciu - siedlisko. Mochle, 20.12.2016 r. (fot. P. Drzewiecki).

Photo 1. *Pithya cupressina* fruitbodies *in situ*; the habitat on the right (photo by P. Drzewiecki).

Fot. 2. Apotecja *Pithya cupressina* i *Lophodermium juniperinum* (powiększone; fot. P. Drzewiecki).

Photo 2. Apothecia of *Pithya cupressina* and *Lophodermium juniperinum* (magnified; photo by P. Drzewiecki).

kim krzewie jałowca pośredniego *Juniperus × pfitzeriana* rosnącym na trawniku, około 20 m od pasa drogowego (DW-244), w punkcie o współrzędnych geograficznych: 53°12'34.3111" N, 17°51'15.3588" E. Setki owocników wyrastały na igłach martwych, pozostających na krzewie gałązek. Odnotowano także współwystępowanie na omawianym substracie innego grzyba workowego, tj. osutki jałowcowej *Lophodermium juniperinum* (Fr.) De Not. – będącego saprotrofem lub patogenem słabości (Sinclair i Lyon 2005). Ponieważ sam krzew wydawał się być w dobrej kondycji zdrowotnej, a kilka dolnych martwych gałązek zlokalizowanych było od wschodniej, ocienionej strony, gdzie panuje zwiększona wilgotność – gałązki te mogły być wcześniej opanowane przez *L. juniperinum*, co stworzyło korzystne warunki dla zasiedlenia substratu przez *P. cupressina*. Niemniej jednak do pełnej oceny właściwości biotroficznosci tego gatunku konieczne jest przeprowadzenie testu na patogeniczność. Zasuszone owocniki przesłano do Stacji Badawczej Instytutu Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Turwi.

Nie istnieje polska nazwa dla rodzaju *Pithya*, więc proponuje się nazwę „paterka” i odpowiednio nazwy gatunkowe: dla *Pithya vulgaris* – paterka zwyczajna, a dla *Pithya cupressina* – paterka jałowcowa.

Ze względu na bardzo rzadkie stwierdzenia prezentowanych gatunków – po jednym stwierdzeniu na początku XX i XXI wieku – należy rozważyć w przyszłości ujęcie obu taksonów na polskiej czerwonej liście grzybów wielkoowocnikowych. Niezbędne są jednak poszukiwania nowych stanowisk w innych częściach Polski.

LITERATURA

- BENKERT D. 2008. *Pithya cupressina* und *P. vulgaris* (Pezizales) – identisch oder nicht? Mycol.Bav. 10: 55-62.
- BREITENBACH J., KRÄNZLIN F. 1984. Fungi of Switzerland. Vol.1. Ascomycetes. Mykologia, Lucerne.
- CHMIEL M.A. 2006. Checklist of Polish larger Ascomycetes. In: MIREK Z. (Ed.). Biodiversity of Poland. Vol. 8. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- DENNIS R.W.G. 1978. British Ascomycetes. CRAMER J. Vaduz, Germany.
- DOGAN H.H., ISILOGLU M. 2002. A new and interesting Ascomycete Genus (*Pithya* Fuckel). Record for the Fungi Flora of Turkey. Turk. J. Bot. 26: 403-404.
- GBIF 2016. Dostęp 20.12.2016. [www.discoverlife.org/mp/20l?id=GBIF665701680].
- KIRK P.M. 2017. Species Fungorum (version Jan 2016). In: ROSKOV Y., ABUCAY L., ORRELL T., NICOLSON D., BAILLY N., KIRK P., BOURGOIN T., DEWALT R.E., DECOCK W., DE WEVER A., NIEUKERKEN E. VAN. (Eds.). Species 2000 & ITIS Catalogue of Life, 23rd December 2016. Dostęp 21.01.2017. [www.catalogueoflife.org/col].
- KRISTIANSEN R. 2010. Notes on vernal cup fungi (Pezizales) in Norway. Agarica 29: 101-108.
- KUJAWA A., GIERCZYK B. 2011. Rejestr gatunków chronionych i zagrożonych w Polsce. Część V. Wykaz gatunków przyjętych do rejestru w roku 2009. Przegl. Przyr. 22, 4: 16-68.
- KUNCA V. 2015. *Pithya vulgaris* rediscovered in Slovakia. Catathelasma 16: 11-13.
- PADEN J.W. 1984. A new genus of Hyphomycetes with teleomorphs in the Sarcoscyphaceae (Pezizales, Sarcoscyphineae). Canadian Journal of Botany 62, 2: 211-218.
- SINCLAIR W.A., LYON H.H. 2005. Diseases of Trees and Shrubs, 2nd edn. Cornell University Press., Ithaca.
- SPOONER B. 2002. The larger cup fungi in Britain, part 4. Sarcoscyphaceae and Sarcosomataceae. Field Mycol. 3, 1: 9-14.

Summary

Genus *Pithya* (*Sarcoscyphaceae*) is represented in Poland by two species: *P. vulgaris* and *P. cupressina*. Both species are similar in morphology, both are considered saprophytic and both occur on dead needles and branches of coniferous trees and shrubs. Despite considerable similarity, the species are distinct in terms of some macro- and micromorphological features, colonised substrates as well as the presence or absence of conidial stage. Both species were detected in Poland twice – in the early 20th century and in the second decade of the 21st century. The sites of *P. vulgaris* are known from publications, while the historical site of *P. cupressina* is described in GBIF database. A new site of *P. cupressina* was found in 2016 in Mochle (Bydgoszcz District). As the genus and species lack Polish names, “paterka zwyczajna” (common platter) was proposed for *P. vulgaris* and “paterka jałowcowa” (juniper platter) for *P. cupressina*. Both species are rare in Europe and in Poland, therefore, it is suggested that they should be included in the Polish red list of macromycetes.

Adres autora:

Przemysław Drzewiecki
Mochle 3
86-014 Sicienko
e-mail: mochle@poczta.onet.pl

Barbara Kilińska

NOWE STANOWISKA GWIAZDOSZA POTRÓJNEGO *GEASTRUM TRIPLEX* I GWIAZDOSZA CZARNOGŁOWEGO *GEASTRUM MELANOCEPHALUM* W BYDGOSZCZY

New localities of *Geastrum triplex* and *Geastrum melanocephalum* in Bydgoszcz

Geastrum triplex Jungh. i *Geastrum melanocephalum* (Czern.) V.J Staněk (syn. *Trichaster melanocephalus* Czern.) należą do grzybów podstawkowych *Basidiomycota*, rzędu *Geastrales*, rodziny *Geastraceae* (Kirk 2017). W Polsce rodzaj *Geastrum* reprezentowany jest przez 20 gatunków (Dörfelt 1985, Sunhede 1989, Rudnicka-Jeziarska 1991, Wojewoda 2003, Kujawa et al. 2012). Grzyby z rodzaju *Geastrum* występują w różnego typu siedliskach, między innymi na wydmach i murawach kserotermicznych, w lasach liściastych, iglastych i mieszanych. Gwiazdosze coraz częściej spotykane są również na obszarach podlegających presji człowieka – w parkach, ogrodach, zaroślach (Kujawa et al. 2012).

Do 2014 roku gwiazdosz potrójny oraz gwiazdosz czarnogłowy były w Polsce objęte ścisłą ochroną gatunkową (Rozporządzenie 2004, 2014). Zgodnie z „Czerwoną listą grzybów